

ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) სუბიექტური შემაღენლობა

პროფესორი, სამართლის დოქ. *ირაკლი დვალიძე*, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

I. შესავალი

სსკ-ის 143¹ მუხლის (ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) შენიშვნაში მოცემულია ექსპლუატაციის განმარტება, სადაც მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებელი მიზნად არის მოხსენებული, ხოლო შემდეგ ჩამოთვლილია კონკრეტული ქმედებები, რომლებიც ამ მიზნის მიღწევის ხერხებია. წინამდებარე კვლევით დასაბუთებულია, რომ ექსპლუატაციის განმარტებაში მიზნად დასახელებული **მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებელი** დანაშაულის ჩადენის მოტივის დადგენის შესაძლებლობას იძლევა. სისხლისსამართლებრივ დოქტრინაში დღემდე არ არის გაანალიზებული ექსპლუატაციის დეფენიცია ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით და არ არის წარმოჩენილი ექსპლუატაციის აღნიშნული განმარტების უარყოფითი მხარეები. კვლევაში წარმოდგენილია ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) სუბიექტური შემაღენლობის განმსაზღვრელი მოტივაციის პროცესი და ამის კვალობაზე განხილულია ქცევის მოტივი და მიზანი.

წინამდებარე სტატია ასევე მიზნად ისახავს ზემოაღნიშნული საკითხების გაანალიზების შემდეგ ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) ამკრძალავი მუხლებით (სსკ-ის 143¹, სსკ-ის 143² და 143³ მუხლები) გათვალისწინებულ ნორმებსა და სხვა სისხლისსამართლებრივ ნორმებს შორის კონკურენციისა და კოლიზიის საკითხები.

II. ექსპლუატაცია, როგორც ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) უმართლობის დამაფუძნებელი ნიშანი

ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში სადავოა საკითხი იმის შესახებ, რომ ექსპლუატაციის მიზანი ყოველთვის არის თუ არა სსკ-ის 143¹ (ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) და სსკ-ის 143² (არასრულწლოვნით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) მუხლებით გათვალისწინებული უმართლობებისთვის აუცილებ-

ელი სუბიექტური ნიშანი.¹ გერმანიის სსკ-ის 232 პარაგრაფი (ადამიანებით ვაჭრობა) ისე იკითხება, თითქოს ადამიანით ვაჭრობა ყოველთვის არ უკავშირდება ექსპლუატაციის მიზანს, რადგან ამავე მუხლის 1-ელი აბზაცის მხოლოდ 1-ელ პუნქტში არის მოხსენიებული სიტყვა „ექსპლუატაცია“. გერმანიის სსკ-ის 232 პარაგრაფის მე-2 და მე-3 პუნქტებში მოცემულია ასევე ორი ალტერნატიული მიზანი, სადაც სახელდებით არ არის მითითება ექსპლუატაციაზე: პირის მონობაში, ყმობაში, სავალო კაბალაში ანდა მის შესაბამის ან მსგავს პირობებში ჩაყენება (2); ადამიანისგან უკანონოდ ორგანოს გადანერგვა (3). ყველა ჩამოთვლილი მიზანი, როგორც ამას *ი. რენციკოვსკი* უწოდებს, „ექსპლუატაციის გეგმის“ შემაღენელია.² სხვა ავტორების ასევე მართებული მოსაზრებით, ადამიანით ვაჭრობის მიზანი არის ექსპლუატაცია და მსხვერპლის სხვაგვარად ინსტრუმენტალიზება.³ „მიუხედავად იმისა, რომ

¹ იხ.: *თოდუა, ნონა*, კომენტარში: *ლეკვეიშვილი, მზია/მამულაშვილი გოჩა/თოდუა, ნონა*, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I., ნაწილი პირველი, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ, რედაქტორი *თოდუა, ნონა* 2023, გვ.: 365, 376; *თოდუა, ნონა*, მონოგრაფიაში: *ნაჭყებია, გურამ/გორაშვილი, გიორგი/მამულაშვილი, გოჩა/თოდუა, ნონა/გოგშელიძე, რევაზ/სულაქველიძე, დავით/დვალიძე, ირაკლი*, ორგანიზებული დანაშაულის თანამედროვე გამოვლინებების კრიმინალიზაციისა და სამართალმეფარდების პრობლემები ქართულ სისხლის სამართალში, რედაქტორი *გურამ ნაჭყებია*, 2012, გვ. 281; *ხარანაული, ლევან*, კომენტარში: *დვალიძე, ირაკლი/ხარანაული, ლევანი/თუმანიშვილი, გიორგი/ნიქარიშვილი, კახა*, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, 2019, გვ.: 101, 120; *მესხი, მარინა*, ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) სამართლებრივი ასპექტები და მასთან ბრძოლის მეთოდები, 2016, გვ.: 86, 108-109, 115-116.

² იხ. *Renzikowski, Joachim*, in *Münchener Kommentar zum StGB*, Herausgegeben von *Erb, Volker/ Schäfer, Jürgen*, 4. Auflage, Rn.54.

³ *Kindhäuser, Urs/Ulfrid, Neumann/Paeffgen, Hans-Ullrich/*

მე-2 და მე-3 პუნქტებში ექსპლუატაციის ელემენტი პირდაპირ არ არის დასახელებული, ბუნებრივია, იგულისხმება, რომ ინსტრუმენტალიზაციის ამგვარი ფორმებიც ექსპლუატაციის ელემენტების მატარებელია და ექსპლუატაციას უთანაბრდება.⁴

2005 წლის 16 მაისს მიღებულია „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ ევროპის საბჭოს კონვენცია, რომელიც 2008 წლის პირველ თებერვალს შევიდა ძალაში. აღნიშნული კონვენციის მე-4 მუხლის „ა“ ქვეპუნქტში მოხსენიებული არ არის საქართველოს სსკ-ის 143¹ (ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) ობიექტური შემადგენლობის ისეთი ალტერნატიული ქმედებები, როგორცაა, ადამიანის ყიდვა ან გაყიდვა, ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება. მაშასადამე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში კანონმდებელმა უფრო ფართოდ განმარტა ადამიანით ვაჭრობა. ამავდროულად ეს ქმედებები არ უკავშირდება ექსპლუატაციის მიზანს. მართლაც, სსკ-ის 143¹ და სსკ-ის 143² პირველი ნაწილები ისეა კონსტრუირებული, რომ სიტყვა „აგრეთვე“ შემდეგ ჩამოთვლილი ალტერნატიული ქმედებები დანაშაულად კვალიფიკაციისთვის არ მოითხოვს ექსპლუატაციის მიზნის დადგენას.

ფსიქოლოგიურად წარმოუდგენელია ადამიანი ისე ახორციელებდეს ადამიანის ყიდვას, გაყიდვას ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგებას, რომ რაიმე მიზანს არ ისახავდეს. სავარაუდოდ კანონმდებელი ხელმძღვანელებდა იმ მოსაზრებით, რომ ადამიანი ყოველთვის უნდა განვიხილოთ როგორც თვითმიზანი და არა საშუალება, რის გამოც მიზნის დადგენა ადამიანის ყიდვას, გაყიდვას ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებისას ირელევანტურად მიიჩნია. გ. ნაჭყებიას მართებული მოსაზრებით, ადამიანს, როგორც ბუნების გვირგვინს თუ ღვთის ქმნილებას, კონკრეტული საბაზრო ფასი არ გააჩნია, რის გამოც ადამიანი სასაქონლო ბრუნვიდან ამოღებულია და ამიტომ მასზე რაიმე კონკრეტული საბაზრო ფასის დანესება დაუშვებელია, მაგრამ არა მხოლოდ წმინდა სამართლებრივად, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, ფილოსო-

ფიურად.⁵ „სწორედ კანტმა გაუსვა ხაზი ადამიანის პიროვნების აბსოლუტურ, უპირობო ღირებულებას, როგორც უპირატესად თავისთავად მიზანს და არასოდეს მხოლოდ საშუალებას.“⁶ ამ პოზიციიდან, შესაძლებელია გაკეთდეს დასკვნა, რომ ადამიანის ყიდვა ან გაყიდვა, მიუხედავად მიზნისა, ნებისმიერ შემთხვევაში ფორმალურად მართლსაწინააღმდეგო უნდა იყოს.

ამავდროულად, საკითხავია, რამდენად გამართლებულია ასეთი მიდგომა „ადამიანის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელების“ მიმართ. ადამიანის მიმართ განხორციელებული „სხვა უკანონო გარიგება“ თუ ექსპლუატაციის მიზნით არ შეიზღუდება, მაშინ ნორმაშემფარდებითი საქმიანობისას სირთულე წარმოიშობა. მაგალითად, ა. ბ-ს შეუვეთავს გ-ს თავისუფლების უკანონო აღკვეთას. შესაბამისად, ადგილი აქვს გ-ს მიმართ უკანონო გარიგებას. თუ დავუშვებთ, რომ ასეთ შემთხვევაში ექსპლუატაციის მიზნის დადგენა არ არის სავალდებულო, მაშინ, საკითხავი იქნება, ქმედება ადამიანით ვაჭრობად უნდა შეფასდეს თუ თავისუფლების უკანონო აღკვეთის მომზადებად (სსკ-ის მე-18 და 143-ე მუხლები). ნორმათა კონკურენციიდან გამომდინარე, მსგავს სიტუაციაში ქმედება თავისუფლების უკანონო აღკვეთის მომზადებად უნდა შეფასდეს, რადგან უკანასკნელ შემთხვევაში ნორმა უფრო კონკრეტულია და შესაბამისად, სპეციალურ ნორმას უნდა მიენიჭოს უპირატესობა.

ამრიგად, მიზანშეწონილია, სსკ-ის 143¹ და სსკ-ის 143² მუხლები ისე ჩამოყალიბდეს, რომ ორაზროვნება თავიდან იქნეს აცილებული და ადამიანის მხოლოდ ყიდვა ან გაყიდვა არ დაუკავშირდეს ექსპლუატაციის მიზანს, ხოლო ნებისმიერი სხვა ქმედება მხოლოდ მაშინ შეფასდეს ადამიანით ვაჭ-

⁵ იხ. ნაჭყებია, გურამ, მონოგრაფიაში: ნაჭყებია, გურამ/გორაშვილი, გიორგი/მამულაშვილი, გოჩა/თოდუა, ნონა/გოგშელიძე, რევაზ/სულაქველიძე, დავით/დვალიძე, ირაკლი, რედაქტორი ნაჭყებია, გურამ, ორგანიზებული დანაშაულის თანამედროვე გამოვლინებების კრიმინალიზაციისა და სამართალშემფარდების პრობლემები ქართულ სისხლის სამართალში, 2012, გვ. 262.

⁶ ნაჭყებია, გურამ, მონოგრაფიაში: ნაჭყებია, გურამ/გორაშვილი, გიორგი/მამულაშვილი, გოჩა/თოდუა, ნონა/გოგშელიძე, რევაზ/სულაქველიძე, დავით/დვალიძე, ირაკლი, რედაქტორი ნაჭყებია, გურამ, ორგანიზებული დანაშაულის თანამედროვე გამოვლინებების კრიმინალიზაციისა და სამართალშემფარდების პრობლემები ქართულ სისხლის სამართალში, 2012, გვ. 266.

Saliger, Frank, Strafgesetzbuch, Band 3, 6. Auflage, 2023, § 232 Rn. 18.

⁴ Kindhäuser, Urs/Ulfrid, Neumann/Paeffgen, Hans-Ullrich/Saliger, Frank, Strafgesetzbuch, Band 3, 6. Auflage, 2023, § 232 Rn. 18.

რობად თუ ეს ქმედებები ექსპლუატაციის მიზნით იქნება განხორციელებული.

III. მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებელი, როგორც მოტივზე მიმანიშნებელი ელემენტები

ექსპლუატაციის განმარტებისას კანონმდებლის მიერ დასახელებული მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებელი, როგორც მიზნები, ადამიანით ვაჭრობისთვის საბოლოო მიზნებია, რომლებიც ადამიანით ვაჭრობის მოტივებს სხვა ფაქტორებთან ერთად ქვენა ხასიათს ანიჭებს. მოტივი და მიზანი კორელაციური ცნებებია, რის გამოც მიზნის ცვლილება მოტივის ცვლილებასაც იწვევს. მოტივი მიზნისგან მონყვევით ვერ განიმარტება. სწორედ ამიტომ არის, რომ მიზნის ცოდნა მოტივის დადგენის ერთ-ერთი წინაპირობაა.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, ექსპლუატაცია გაგებულია როგორც „ერთი ადამიანის მიერ სხვისი შრომის შედეგების მითვისება.“⁷ სსკ-ის 143¹ მუხლის შენიშვნაში ექსპლუატაციის განმარტებისას შესაბამის ქვეპუნქტებში მოცემულია დანაშაულებრივი ქმედებები (მაგალითად, შრომის განწევის იძულება, პროსტიტუციაში ჩაბმა, ადამიანის სხეულის ორგანოს იძულებით ან მოტყუებით გამოყენება, ამოღება და სხვ.), რომლებიც ფსიქოლოგიურად მიზნის მიღწევის ხერხებად ფასდება. ასეთ მიზნებად აღნიშნულ შენიშვნაში დასახელებულია **მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებელი**. დავას არ უნდა იწვევდეს ის, რომ მატერიალური სარგებლის ამგვარი ქმედებებით (ხერხებით) მიღება **ანგარებითი მოტივის**, ხოლო სხვაგვარი სარგებლის მიღება **სხვა ქვენა მოტივის** დაკმაყოფილებას ემსახურება. შესაბამისად, ექსპლუატაციის მიზნის არსებობისას ადამიანი ყოველთვის ქვენა მოტივით მოქმედებს.

სარგებლის მიღება ადამიანიდან, გარკვეული საქმიდან თუ ნივთიდან პირისთვის სასურველი შედეგის გამოწვევას ნიშნავს. სხვაგვარი სარგებელი შეიძლება იყოს ნებისმიერი არამატერიალური ხასიათის სარგებელი. მაგალითად, დანაშაულებრივ

დაჯგუფებაში სტატუსის მომატება, რაიმე საქმიანობაში დროის დაზოგვა, დანაშაულის ჩადენის გაადვილება, დანაშაულის დაფარვის შესაძლებლობა და ა.შ.

საზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ვიდრე მოტივი ჩამოყალიბდება პირმა უნდა გააცნობიეროს მოტივაციის ისეთი ფაქტორები, როგორცაა მიზანი, მიზნის მიღწევის ხერხი და საშუალება.⁸ შესაბამისად, მართალია, სსკ-ის 143¹ მუხლის შენიშვნაში „მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებლის მიღება“ მიზნად არის მოხსენიებული, მაგრამ სწორედ აღნიშნულ ქვეპუნქტებში ჩამოთვლილი ქმედებები უკვე იძლევა იმის დასკვნის საშუალებას, რომ ადამიანით ვაჭრობის მოტივი არის ანგარება ან სხვა ქვენა მოტივი.

სსკ-ის 143¹ მუხლში დასახელებული ექსპლუატაციის **მიზნის მიღწევის პროცესი** შემდეგნაირად შეიძლება წარმოჩინდეს: ქმედება ხორციელდება ანგარებით ან სხვა ქვენა მოტივით; ეს ქმედება ხორციელდება კონკრეტული ხერხის გამოყენებით; პირის მიზანია აღნიშნული მოტივის დასაკმაყოფილებლად მსხვერპლმა განახორციელოს კონკრეტული საქმიანობა ან თვით მსხვერპლის სხეულის ნაწილი იქნეს გამოყენებული, როგორც ზემოქმედების ობიექტი (ექსპლუატაციის განმახორციელებელი ქმედებები); მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებლის მიღება, როგორც მიზანი (ექსპლუატაციის სუბიექტური ნიშანი).

IV. ადამიანის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის იძულებით ან მოტყუებით ამოღება, გადაწერვა ან სხვაგვარად გამოყენება, როგორც ადამიანით ვაჭრობის მიზანი

სსკ-ის 143¹ მუხლის შენიშვნის „დ“ ქვეპუნქტი ექსპლუატაციის ერთ-ერთ ნაირსახეობად (ეს იგივეა, რაც ადამიანით ვაჭრობის ერთ-ერთი მიზანი) მიიჩნევს „ადამიანის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის იძულებით ან მოტყუებით

⁷ ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, შედგენილია ავტორთა ჯგუფის მიერ, მთავარი რედაქტორი ავთანდილ არაბული, ტომი IV, 2019, გვ. 414.

⁸ იხ. *დვალაძე, ირაკლი*, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, 2008, გვ. 26-32. მოტივაციისა და მიზნის ურთიერთმიმართებაზე ასევე იხ. *Хекхаузен, Хайнц*, Мотивация и деятельность, 2-е издание, 2003, с. 26-28.

ამოღებას, გადანერგვას ან სხვაგვარად გამოყენებას.“ ნათელია, რომ დამნაშავე თვით დანაშაულის მსხვერპლის მიერ განსახორციელებელ „საქმიანობის“ გამოყენებას კი არ ისახავს მიზნად, არამედ მას თვითონ მსხვერპლის სხეულის გამოყენება სურს. საკითხავია, როგორ უნდა გაიმიჯნოს აღნიშნული დანაშაულის შემადგენლობა სსკ-ის 134-ე მუხლში მოცემული დანაშაულისგან (ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის ალების იძულება).

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ სსკ-ის 134-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედება (ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის ალების იძულება) ოთხი ალტერნატიული მიზნით ხორციელდება: – (1) სამკურნალოდ, (2) გადასანერგად, (3) ექსპერიმენტისათვის ან (4) სამკურნალო პრეპარატის დასამზადებლად. სსკ-ის 143¹ მუხლის შენიშვნის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული ქმედება (ადამიანის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის იძულებით ან მოტყუებით ამოღება, გადანერგვა ან სხვაგვარად გამოყენება) კი, ადამიანით მოვაჭრის მიერ უნდა განხორციელდეს მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებლის მისაღებად. ნათელია, რომ „სხვაგვარი სარგებელი“ იმდენად მოცულობითი მიზანია (იხ. ზემოთ), რომ თავისუფლად ითავსებს სსკ-ის 134-ე მუხლში დასახელებულ მიზნებს. მაგალითად, შესაძლებელია, დამნაშავემ ვინმე გადაიბიროს, გადაიყვანოს რაიმე საშუალებით მისგან ადამიანის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის იძულებით ან მოტყუებით ამოსაღებად, გადასანერგად ან სხვაგვარად გამოყენებლად, რაც თავისთავად ასრულებს როგორც სსკ-ის 134-ე, ისე სსკ-ის 143¹ მუხლის მიზანს.

როგორც ჩანს, აღნიშნული დანაშაულების ვერც ობიექტურ და ვერც სუბიექტურ შემადგენლობაში მოცემული ნიშნები ვერ იძლევა მათი ნათლად ურთიერთგამიჯვნის საშუალებას. რაც შეეხება, უკანასკნელ მაგალითში დასახელებული ქმედების ან სსკ-ის 134-ე მუხლით ან სსკ-ის 143¹ მუხლით კვალიფიკაციის შესაძლებლობას, ვერც ნორმათა კონკურენცია იძლევა საკითხის გადაჭრის საშუალებას.

ამრიგად, სსკ-ის 134-ე მუხლით და სსკ-ის 143¹ მუხლით გათვალისწინებულ ნორმებს შორის კოლიზიაა, რაც აუცილებლად საკანონმდებლო დონეზე უნდა გამოსწორდეს.

V. ადამიანის მონობის თანამედროვე პირობებში ჩაყენება, როგორც ადამიანით ვაჭრობის მიზანი

სსკ-ის 143¹ მუხლის შენიშვნის „ე“ ქვეპუნქტი იძლევა ადამიანის მონობის თანამედროვე პირობებში ჩაყენების დეფინიციას, რომლის მიხედვითაც, „ადამიანის მონობის თანამედროვე პირობებში ჩაყენება გულისხმობს მისთვის ისეთი მდგომარეობის შექმნას, როდესაც ის ანაზღაურებით, არაადეკვატური ანაზღაურებით ან ანაზღაურების გარეშე, სხვა პირის სასარგებლოდ ასრულებს სამუშაოს ან ეწევა მომსახურებას და მას არ შეუძლია ამ გარემოების შეცვლა ამ პირზე დამოკიდებულების გამო.“ ამკარაა, რომ ასეთი ჩანაწერი მოიცავს ისეთ შემთხვევასაც, როდესაც ტრეფიკინგის მსხვერპლი შესრულებული სამუშაოს სანაცვლოდ ანაზღაურებას იღებს, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც ადეკვატური, ისე არაადეკვატური. შესაბამისად, „ადამიანის მონობის თანამედროვე პირობებში ჩაყენების“ განსაზღვრებაში ანაზღაურების საკითხი არანაირ ფუნქციას არ ასრულებს, რადგან ძალიან ნათლად იკითხება ის, რომ მსხვერპლის მიერ სხვა პირის სასარგებლოდ სამუშაოს შესრულება ან მომსახურების განევა შეიძლება იყოს როგორც ანაზღაურებადი, ისე არაანაზღაურებადი.

ქმედების „ადამიანის მონობის თანამედროვე პირობებში ჩაყენებად“ კვალიფიკაციისას გადამწყვეტია შემდეგის დადგენა: 1) ტრეფიკინგის მსხვერპლი სხვა პირის სასარგებლოდ ასრულებს სამუშაოს ან ეწევა მომსახურებას; 2) ტრეფიკინგის მსხვერპლს არ შეუძლია ამ გარემოების შეცვლა დამნაშავეზე დამოკიდებულების გამო; 3) პირველ ორ პუნქტში აღწერილი მდგომარეობა დამნაშავის მიერ განზრახ არის შექმნილი.

VI. დანაშაულებრივ საქმიანობაში ჩართვა, როგორც ადამიანით ვაჭრობის მიზანი

ადამიანით ვაჭრობა როგორც საქართველოს კანონმდებლობით, ისე საერთაშორისო მართლებრივი ნორმებით საკმაოდ ფართოდ არის გაგებული, რადგან ვაჭრობა დაკავშირებულია ისეთ მოქმედებებთან, რომლებიც მასთან შინაარსობრივად დაკავშირებული არ არის. ვაჭრობა ყოველთვის გულისხმობს რაიმე ქონებაზე ორ პირს შორის გარიგებას.

შეუძლებელია, ადამიანით ვაჭრობასთან იყოს ისეთი მოქმედებები დაკავშირებული, როგორც არის, მაგალითად, ადამიანის იძულებით ან მუქარით გადაბირება ან დაქირავება, რათა ის შემდგომში დანაშაულებრივ საქმიანობაში იქნეს ჩართული და ა.შ.

ადამიანით ვაჭრობის ორივე მუხლში (სსკ-ის 143¹ და 143² მუხლებში) მოცემული დანაშაულის ძირითადი შემადგენლობანი ფორმალურია, ხოლო თვით ეს დანაშაულები მიზნად ისახავს მრავალ სოციალურად გასაკიცხი ქმედების განხორციელებას. დანაშაულებრივ საქმიანობაში ჩართვა ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) ერთ-ერთი მიზანია. საკითხავია, თუ ამგვარი მიზანი რეალურად განხორციელდება ანუ ტრეფიკინგის მსხვერპლი ადამიანით მოვაჭრის (ტრეფიკერის) ორგანიზებით ან ნაქვებით კონკრეტულ დანაშაულს განახორციელებს, ადამიანით მოვაჭრის (ტრეფიკერის) ამგვარი საქმიანობა დამოუკიდებლად უნდა შეფასდეს თუ ეს ქმედება ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) შემადგენლობით არის მოცული. მართებული მოსაზრების მიხედვით, „ექსპლუატაციის რეალურად განხორციელების შემთხვევაში ქმედების დამატებითი კვალიფიკაცია დანაშაულთა ერთობლიობით, როგორც წესი, საჭირო არაა (გარდა იმ შემთხვევისა, როცა მსხვერპლი ჩაბმულია დანაშაულებრივ ქმედებაში).“⁹

ადამიანით მოვაჭრის (ტრეფიკერის) ამგვარი ქმედება დამატებით კვალიფიკაციას მოითხოვს და ადგილი ექნება დანაშაულთა ერთობლიობას შემდეგ მოსაზრებათა გამო: 1) ადამიანით ვაჭრობისთვის დანაშაულებრივ საქმიანობაში ჩართვა **მიზანია და არა ობიექტური შემადგენლობის ნაწილი**, რის გამოც ადამიანით ვაჭრობის შემადგენლობანი ვერ შთანთქავს იმ დანაშაულებრივ ქმედებას, რომელიც სისხლის სამართლის კანონმდებლობით სხვა დანაშაულად არის გათვალისწინებული; 2) როგორც ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი, ისე თვით ადამიანით მოვაჭრე (ტრეფიკერი) **ერთობლივი დანაშაულებრივი ქმედების**

განხორციელებით უკვე ახალ, დამოუკიდებელ სამართლებრივ სიკეთეს ხელყოფენ. მაგალითად, ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი თუ შემდგომში გამოყენებული იქნება ქურდობის ან ყაჩაღობის ჩასადენად, სადაც იგი ამსრულებელი იქნება, მაშინ ადამიანით მოვაჭრე (ტრეფიკერი) და ადამიანით ვაჭრობის მსხვერპლი პასუხს აგებენ როგორც ადამიანით ვაჭრობისთვის (ტრეფიკინგისთვის), ისე ქურდობის ან ყაჩაღობისთვის.

VII. იძულებით მომსახურებით სარგებლობა, როგორც მიზანი და როგორც დამოუკიდებელი დანაშაულებრივი ქმედება

სსკ-ის 143³ მუხლი (ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის (დაზარალებულის) მომსახურებით სარგებლობა) დასჯადად აცხადებს წინასწარი შეცნობით სსკ-ის კოდექსის 143¹ და 143² მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულის მსხვერპლის ან დაზარალებულის ისეთი მომსახურებით სარგებლობას, რომელიც, სსკ-ის 143¹ მუხლის შენიშვნის თანახმად, ექსპლუატაციად მიიჩნევა. ექსპლუატაციის დეფინიციის დასახელებულია მომსახურებათა (შრომის, სექსუალური და ა.შ.) სხვადასხვა ნაირსახეობანი, რომლებიც ადამიანით მოვაჭრის (ტრეფიკერის) ერთ-ერთი მიზანია. სხვა პირის მიერ ასეთი მომსახურებით სარგებლობა სსკ-ის 143³ მუხლით დასჯადად არის მიჩნეული, თუკი პირს გაცნობიერებული აქვს, რომ მომსახურების გამწევი ტრეფიკინგის მსხვერპლი ან დაზარალებულია. მართებული მოსაზრების მიხედვით, ამ დანაშაულის ამსრულებელი ვერ იქნება პრედიკატული დანაშაულის ანუ სსკ-ის კოდექსის 143¹ და 143² მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაულის ჩამდენი.¹⁰

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ თუ სსკ-ის 143³ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩამდენმა დანამდვილებით იცის ვინც არის ადამიანით მოვაჭრე (ტრეფიკერი), მან პასუხი უნდა აგოს დანაშაულის შეუტყობინებლობისთვისაც (სსკ-ის 376-ე

⁹ თოდუა, ნონა, მონოგრაფიაში: *ნაჭყებია, გურამ/გორაშვილი, გიორგი/მამულაშვილი, გოჩა/თოდუა, ნონა/გოგშელიძე, რევაზ/სულაქველიძე, დავით/დვალაძე, ირაკლი, რედაქტორი ნაჭყებია, გურამ*, ორგანიზებული დანაშაულის თანამედროვე გამოვლინებების კრიმინალიზაციისა და სამართალშეფარდების პრობლემები ქართულ სისხლის სამართალში, 2012, გვ. 283.

¹⁰ იხ. *ხარანაული, ლევანი*, კომენტარში: *დვალაძე, ირაკლი/ხარანაული, ლევანი/თუმანიშვილი, გიორგი/ნიქარიშვილი, კახა*, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, 2019, გვ. 101, 128.

მუხლი), რადგან ნორმათა კონკურენციის ვერც ერთი ნაირსახეობა ვერ უზრუნველყოფს ქმედების მხოლოდ სსკ-ის 143³ მუხლით კვალიფიკაციას.

VIII. ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის თანხმობა ექსპლუატაციაზე

„ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ 2005 წლის 16 მაისის ევროპის საბჭოს კონვენციის¹¹ მე-4 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის თანხმობას ექსპლუატაციაზე ამავე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტში დასახელებულ ხერხებს უკავშირებს. ანალოგიური მითითება არსებობს „ტრანსნაციონალურ ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლის შესახებ“ 2000 წლის 15 ნოემბრის გაეროს კონვენციის ოქმის „ადამიანების, განსაკუთრებით ქალებისა და ბავშვების ტრეფიკინგის, თავიდან აცილების, აღკვეთისა და სასჯელთა დადგენის შესახებ“¹² მე-3 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტში.

„ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ 2006 წლის 28 აპრილის საქართველოს კანონის მე-3 მუხლის „ა“ პუნქტის მიხედვით, „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის თანხმობას მის წინასწარგანზრახულ ექსპლუატაციაზე მნიშვნელობა არ ენიჭება“. აღნიშნული კანონის შესაბამისად, „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“ 2006 წლის 20 ივნისის საქართველოს კანონით სსკ-ის 143³ მუხლის შენიშვნაში ჩაიწერა: „პირის თანხმობას მის წინასწარგანზრახულ ექსპლუატაციაზე მნიშვნელობა არ ენიჭება.“ დღესდღეობით სსკ-ის 143³ მუხლის შენიშვნის მე-2 ნაწილის მიხედვით, „კოდექსის ამ და 143² მუხლების მიზნებისათვის პირის წინასწარგანზრახულ ექსპლუატაციაზე მის თანხმობას მნიშვნელობა არ აქვს.“

ადამიანით ვაჭრობის მსხვერპლის ექსპლუატაციაზე თანხმობასთან დაკავშირებით საინტერესოა საქართველოს სსკ-ის შემდეგი თავისებურება: ზემოთ აღინიშნა, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ექსპლუატაციის მიზანს არ

უკავშირებს ადამიანის ყიდვას, გაყიდვას ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებას. აქ იგულისხმება ისეთი სიტუაციები, როდესაც ადამიანით მოვაჭრეები (ტრეფიკერები) ახორციელებენ „გარიგებას“ მესამე პირზე (დანაშაულის მსხვერპლზე), რა დროსაც ამ უკანასკნელს, როგორც წესი, საერთოდ არ აქვს ინფორმაცია აღნიშნული „გარიგების“ შესახებ. მაშასადამე, გამორიცხული არაა ამ „გარიგებას“ თვით მსხვერპლიც ესწრებოდეს და თვით მსხვერპლიც თანახმა იყოს აღნიშნულ უკანონო გარიგებაზე.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი მიუთითებს მხოლოდ ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის მიერ მის მიმართ ექსპლუატაციაზე თანხმობის შესახებ. ვინაიდან აღნიშნული ქმედებები (ადამიანის ყიდვა, გაყიდვა ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება) შესაბამის კონვენციებში მოცემული არ არის და ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) მხოლოდ ექსპლუატაციის მიზნით მოქმედებას გულისხმობს, ბუნებრივია, ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის თანხმობა აღნიშნულ კონვენციებში მხოლოდ ექსპლუატაციასთან კავშირში განიხილება. როგორც ჩანს, საქართველოს სსკ-ში ეს გარემოება არ იქნა გათვალისწინებული და სიტყვა-სიტყვით იქნა სსკ-ში ჩანერილი კონვენციით გათვალისწინებული დებულება ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის თანხმობის შესახებ. შესაბამისად, ლოგიკურად უნდა გაკეთდეს დასკვნა, რომ ადამიანის ყიდვის, გაყიდვის ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებისას მსხვერპლის წინასწარგანზრახულ თანხმობას მნიშვნელობა აქვს, რის გამოც ადამიანით ვაჭრობისთვის (ტრეფიკინგისთვის) პასუხისმგებლობა უნდა გამოირიცხოს. ბუნებრივია, ამგვარი დასკვნა არ შეესაბამება ადამიანის ვაჭრობის ამკრძალავი არც საერთშორისოსამართლებრივი და არც საქართველოს სისხლისსამართლებრივი ნორმების სულისკვეთებას. მაშასადამე, საქართველოს სსკ-ში ხარვეზი სახეზეა, რის გამოც სსკ-ის 143³ მუხლის შენიშვნის მე-2 ნაწილი უნდა ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად:

„წინამდებარე კოდექსის ამ და 143² მუხლების მიზნებისთვის პირის თანხმობას მის მიმართ დაგეგმილ ექსპლუატაციაზე ან აღნიშნული მუხლებით გათვალისწინებული ქმედებების განხორციელებაზე მნიშვნელობა არ აქვს.“

¹¹ აღნიშნული კონვენცია ძალაში შევიდა 2008 წლის პირველ თებერვალს.

¹² აღნიშნული კონვენცია საქართველოში ძალაში შევიდა 2006 წლის 5 ოქტომბერს.

IX. დასკვნა

წინამდებარე სტატიაში კვლევის შედეგად გაირკვა შემდეგი:

პირველი, მიზანშეწონილია, საქართველოს სსკ-ის 143¹ და სსკ-ის 143² მუხლები ისე ჩამოყალიბდეს, რომ ორაზროვნება თავიდან იქნეს აცილებული და ადამიანის მხოლოდ ყიდვა ან გაყიდვა არ დაუკავშირდეს ექსპლუატაციის მიზანს, ხოლო დანარჩენი ნებისმიერი სხვა ქმედება მხოლოდ მაშინ შეფასდეს ადამიანით ვაჭრობად თუ ეს ქმედებები ექსპლუატაციის მიზნით იქნება განხორციელებული.

მეორე, ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) შემადგენლობებში ექსპლუატაციის მიზნით დაფუძნებული უმართლობები ყოველთვის მიუთითებს იმაზე, რომ ამ დროს დამნაშავე მოქმედებს **ანაგარებით ან სხვა ქვენა მოტივით**. ნაშრომში წარმოდგენილ იქნა სსკ-ის 143¹ მუხლში (ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) დასახელებული ექსპლუატაციის მიზნის მიღწევის პროცესი, რაც აადვილებს აღნიშნული დანაშაულებრივი ქმედებების ფსიქოლოგიური კუთხით გააზრებას.

მესამე, დადგინდა, რომ სსკ-ის 134-ე მუხლით და სსკ-ის 143¹ მუხლით გათვალისწინებულ ნორმებს შორის არსებობს კოლიზია, რაც აუცილებლად საკანონმდებლო დონეზე უნდა გამოსწორდეს.

მეოთხე, ნათლად წარმოჩინდა, რომ „ადამიანის მონობის თანამედროვე პირობებში ჩაყენების“ განსაზღვრებაში ანაზღაურების საკითხი **არანაირ ფუნქციას არ ასრულებს**, რადგან ძალიან ნათლად იკითხება ის, რომ მსხვერპლის მიერ სხვა პირის სასარგებლოდ სამუშაოს შესრულება ან მომსახურების გაწევა შეიძლება იყოს როგორც ანაზღაურებადი (ადეკვატური ან არაადეკვატური), ისე არაანაზღაურებადი.

მეხუთე, ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) როგორც საქართველოს კანონმდებლობით, ისე საერთაშორისომართლებრივი ნორმებით საკმაოდ ფართოდ არის გაგებული, რადგან ვაჭრობა დაკავშირებულია ისეთ მოქმედებებთან, რომლებიც მასთან შინაარსობრივად დაკავშირებული არ არის, რადგან ვაჭრობა ყოველთვის დაკავშირებულია ორ პირს შორის ნასყიდობასთან, მის ბრუნვასთან.

მეექვსე, ნათლად იქნა წარმოჩენილი, რომ თუკი ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი რეალურად განახორციელებს დანაშაულებრივ საქ-

მიანობას, რაც ადამიანით მოვაჭრის (ტრეფიკერის) მიზანი იყო, ადამიანით მოვაჭრის (ტრეფიკერის) ქმედებები დანაშაულთა ერთობლიობის ნიშნებს შეიცავს. შესაბამისად, თუ ადამიანით ვაჭრობა დანაშაულებრივ საქმიანობაში ჩართვის მიზნით ხორციელდება, აღნიშნული დანაშაული ვერ შთანთქმავს ადამიანით ვაჭრობის მსხვერპლის მიერ რეალურად განახორციელებულ დანაშაულს.

მეშვიდე, თუ სსკ-ის 143³ მუხლით (ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის (დაზარალებულის) მომსახურებით სარგებლობა) გათვალისწინებული დანაშაულის ჩამდენმა დანამდვილებით იცის ვინც არის ადამიანით მოვაჭრე (ტრეფიკერი), მან პასუხი უნდა აგოს დანაშაულის შეუტყობინებლობისთვისაც (სსკ-ის 376-ე მუხლი).

მერვე, სსკ-ის 143³ მუხლის შენიშვნა კონვენციების შესაბამისად მიუთითებს მხოლოდ ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის მიერ მის მიმართ ექსპლუატაციაზე თანხმობის შესახებ. ვინაიდან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ადამიანით ვაჭრობისას (ტრეფიკინგისას) ყიდვას, გაყიდვას ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებას ექსპლუატაციის მიზანს არ უკავშირებს, ამიტომ აუცილებელია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის წინასწარგანზრახული თანხმობა ირელევანტურად გამოცხადდეს აღნიშნული ქმედებების შემთხვევაშიც. შესაბამისად, სსკ-ის 143³ მუხლის შენიშვნის მე-2 ნაწილი უნდა ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „წინამდებარე კოდექსის ამ და 143² მუხლების მიზნებისთვის პირის თანხმობას მის მიმართ დაგეგმილ ექსპლუატაციაზე ან აღნიშნული მუხლებით გათვალისწინებული ქმედებების განხორციელებაზე მნიშვნელობა არ აქვს.“